

УДК 7.06.766.091

¹МИХАЙЛОВА Р. Д., ²ПЕРЕПЕЛИЦЯ О. В.¹Київський національний університет технологій та дизайну²Одеська державна академія будівництва і архітектури

DOI:10.30857/2617-0272.2021.4.9.

**ОСНОВНІ ТЕРМІНИ АРХІТЕКТУРНОЇ ГРАФІКИ:
МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ**

Метою статті є дослідження мистецтвознавчої термінології архітектурної графіки як повноцінної частини багатогранного явища графічної культури, де понятійно-термінологічний апарат архітектурної графіки розглянуто в контексті мистецької цінності творів графіки як результату історично-об'єктивного конкретного специфічного виду творчої діяльності архітектора-художника та архітектора-дизайнера.

Методологія. Дослідження включає загальні наукові методи – емпіричні (спостереження та опис), теоретичні (аналіз та синтез, абстрагування та узагальнення, індукція та дедукція тощо), мистецтвознавчий, історико-еволюційний, порівняльний, системний, функціональний аналіз, а також підсумовування та пояснення.

Результати. Уявлення про коло основних термінів архітектурної графіки сформовано на історико-еволюційному підґрунті, що пояснює їхню двоїсту, в силу історичних обставин розвитку даної практики, природу – інженерно-будівельну (технічну) та мистецьку (образну). Для розуміння суті основних термінів, в тому числі, поняття «архітектурна графіка», в роботі здійснено історико-мистецтвознавчий екскурс, що формує уявлення про його виникнення, становлення, теоретично-сміслову наповнення на різних історичних етапах. Запропоновано сучасну модель співвідношень технічних та мистецьких засад архітектурної графіки, виокремлено коло основних термінів архітектурної графіки та з'ясовано їх зміст з точки зору мистецтвознавства, надано їхнє пояснення та формулювання.

Наукова новизна роботи полягає у зверненні в дослідженні архітектурної графіки до художньо-мистецьких аспектів, у виявленні певних суперечностей у трактуваннях значення основних термінів архітектурної графіки в контексті протиставлень архітектурно-будівельних, інженерно-технічних та мистецтвознавчих підходів.

Практична значущість. Наукове осмислення основних понять архітектурної графіки, що є інструментарієм проектної практики, має суттєве значення для практичної творчої діяльності сучасних архітекторів та дизайнерів.

Ключові слова: понятійно-термінологічна система; художня та матеріальна культура; образотворче мистецтво; графічна культура; архітектура; дизайн.

Вступ. Серед розмаїття мистецтвознавчої наукової проблематики суттєвий інтерес представляє термінологічно-понятійний апарат архітектурної графіки. Маючи на меті демонстрацію об'єкта, архітектурна графіка найчастіше застосовується у розробці плану будівлі/ландшафту у вигляді креслення (від фундаментів – до перекриття), візуалізації його розташуванні (за сторонами світу), математичному обчисленні (масштаб). Узагальнюючим визначенням архітектурної графіки є думка про те, що це зображення, які поєднують елементи креслення та

рисунок, посилюючи їхню інформативність. Таке ставлення до архітектурної графіки визначали зміст праць Б. Бархіна, К. Зайцевої, Г. Барановського, О. Максимова, А. Єрмолаєвої, Т. Шуліки, М. Соколової, К. Кудряшова, О. Осмоловської, А. Мусатова, Г. Петришина, М. Обидняка, А. Бронюцької, А. Вайтенса, Н. Душкиної, Л. Іванової-Вейєн, А. Кудрявцева, Т. Малининої, О. Орельської, Н. Павлової, М. Поліщук, О. Явейна, набувши впродовж ХХ ст. традиційності. Відтак, як традиційний технічний інструмент проектування, архітектурна графіка фіксує

інженерно-конструкторську ідею. Водночас, вона здатна передавати ідеї та образи, наділяючи об'єкт мистецькими рисами. Поділена нині на класичну та цифрову, де перша використовує матеріальні маркери (папір, олівець, рапідграф, туш, фарба, пензель), а інша – обчислювальні системи та цифрову техніку (комп'ютерні програми), архітектурна графіка залишається, переважно, у сфері архітектурно-інженерних інтересів, хоча в останні роки феномен «ручної» архітектурної графіки набуває актуальності як діяльність, що має результатом ексклюзивний мистецький твір актуалізується питання щодо виявлення у комплексному явищі архітектурної графіки мистецького начала. Одним із шляхів осмислення мистецьких начал архітектурної графіки є визначення понять, які, на відміну, від інженерної, будівельної, архітектурної термінології, висвітлюють саме її творчі, мистецькі елементи.

Аналіз попередніх досліджень. З 60–80-х рр. XX ст. розробка термінології архітектурної графіки базувалися на акцентуванні практичних засад архітектурно-інженерної справи (Н. Бугайова, О. Єрмаков, Л. Зорин, Б. Максимов, Г. Зайцева) [4; 5]. Розширення відповідного понятійно-термінологічного апарату відбулося наприкінці 90-х рр., коли з'явилися видання, присвячені архітектурному рисунку та технікам його створення як частини пластичної культури та дизайну. У цих виданнях поняттям «архітектурний рисунок», «пластична культура», «архітектор-дизайнер» надається значна увага [2]. До вивчення даного питання на початку XXI ст. долучилися Т. Шуліка, М. Соколова, О. Осмоловська, А. Мусатова, Т. Кисельова, Н. Стасюк та ін. О. Єрмаков, зокрема, розглянув дане питання відносно ландшафтної архітектури [9], О. Максимов, Г. Петришин, М. Обидняк, О. Сафронова – в контексті загальних питань архітектури та дизайну [14; 19; 26], Д.

Бородаєв – в контексті комп'ютерної графіки [3].

Інший кут застосування термінів мистецтвознавства в архітектурній графіці обумовила активізація інтересу до вивчення різних питань стилеутворення, в результаті чого активізувалося поле взаємопроникнення понять архітектурознавства та мистецтвознавства. Цей аспект демонструють праці А. Бронувицької, А. Вайтенса, Н. Душкиної, Л. Іванової-Вейєн, А. Кудрявцева, Т. Малининої, О. Орельської, Н. Павлова, М. Поліщук, О. Явейна.

Новий сплеск інтересу до мистецтвознавчих термінів став помітним у публікаціях початку XXI ст., що стосувалися архітектурної проєктної практики – Л. Зорина [12], Т. Клименюк, Н. Консулової, М. Бевз, Х. Ковальчук [20], О. Генералової [6], американського архітектора та дизайнера Чиня Ф.Д.К. [31].

Проблематика архітектурного рисунку в розрізі архітектурного проєктування відображають також роботи Н. Анісімова (1974), К. Зайцева (1979), Ю. Колишева (2008), М. Лі (2020) та інших. Проте, в цілому акцентними у перелічених публікаціях залишилися технічно-інженерні терміни типу «проєктна графіка», «графічні засоби», «архітектурна композиція», «архітектурна форма», що суттєво зменшує змістовно-значиму роль мистецької складової в архітектурній графіці.

Постановка завдання. Завданням даної статті є з'ясування особливостей термінологічно-мовної основи архітектурної графіки як творчої складової діяльності архітектора-художника та архітектора-дизайнера.

Результати дослідження. Основоположним поняттям у розгляді даної теми є формулювання «архітектурна графіка». Найчастіше цей термін визначають як сукупність графічних засобів (лінія, штрих, пляма, точка, тон, світлотінь), за допомогою яких зображується архітектурний об'єкт. З такої подачі архітектурної графіки, зокрема,

починається навчання архітектурній майстерності, знайомство з архітектурним кресленням та архітектурним рисунком, де зазвичай використовується два способи зображення – *креслення* та *рисунок*, суміщення яких підвищує якість проектування, візуалізація обраного архітектурного рішення, його реалізація.

Архітектурне *креслення* – це зображення, що передає інформацію про розмір, форму, конструкцію об'єкту. Водночас, це – критерії, сформовані на основі законів нарисної геометрії. Креслення застосовується на всіх стадіях проектної роботи, до яких належать кроки, замірний, ескізний, робочий, демонстраційний етап. Підкреслимо, що даний термін тяжіє до інженерно-технічної термінології, що вимагає його «врівноваження» на мистецтвознавчому рівні.

Відтак, своєрідним аналогом до архітектурного креслення можна назвати *рисунок*, який являє собою: а) зображення на площині, структурну основу форми, що сприймається зором, б) назву та зміст учбової дисципліни з навчання засадничих правил роботи у графіці, живописі, скульптурі, в) набір засобів пошукової системи в процесі образотворчого, архітектурного, дизайнерського проектування. Рисунок є засобом вивчення та опанування реальності художником, тобто інструментом набуття навичок малювання з природи, обов'язковим для художників – живописців, графіків, скульпторів. В художніх закладах рисунок – основа освіти, адже за академічних вимог, точний, впевнений, грамотний рисунок – основа будь-якої картини, скульптури, графічної роботи, за якою кваліфікують ступінь професійності її автора. Важливо, що при різних визначеннях терміну «рисунок», наприклад, у таких фахівців книжкової та станкової графіки, як О. Барщ [1, с. 25–27], В. Беда [2, с. 30–33], М. Ростовцев [21], В. Фаворський [28], загальним для всіх є

його віднесення до засобів виразності та технічних прийомів, невід'ємних від художніх якостей рисунку, створеного *вручну*. Отже, рисунок є частиною роботи автора над твором мистецтва, його конструктивною основою, окремим об'єктом, який усвідомлюється як потенціальний або закінчений мистецький твір. Він є засобом художньої діяльності та її результатом одночасно.

До архітектурного *рисунку* науково-методичні керування відносять будь-який мальований твір, сюжет якого має самостійне значення (нарис з природи, замальовка, скетч, етюд, графічна ілюстрація, інш.), де рисунок визначається як зображення – «замальовка чогось від руки, а також в переносному сенсі, як лінійна структура, як текстура поверхні (рисунок плям у живописі, рисунок каменю) і, навіть, як траєкторія руху (малюнок танцю)» [12]. Таке визначення не розмежовує малюнок ні за ознаками його призначення, ні за професійним виконанням. Нагадаємо, що терміном «малюнок/рисунок» називають також твори Леонарда, Дюрера, Рембрандта, Пікассо, Врубеля, що є взірцями високого мистецтва, рисунки Ле Корбюз'є, Г. Мейера, М. Фуксаса, П. Ейзенмана, професійну якість яких оцінить архітектор, інженерні технічні прориси, наділені практично-пояснювальними характеристиками, та, навіть перші проби малечі, цікаві для педагогів. Отже малюнок – поняття багатоліке, де далеко не кожне зображення належить до мистецтва, при тому, що мистецькими є саме ті, що відповідають вимогам графіки як виду образотворчого мистецтва [12]. Йдеться про *малюнок* як вид зображення (переважно, «від руки»), що за допомогою абрису та тривимірної конструкції, передає зоровий образ об'єкту, його раціональне та інтелектуальне начало у закінченому творі – *графічному аркуші*. Їх прикладами можуть бути станкові архітектурні композиції XVIII ст. італійця Дж.-

Б. Пиранезі (1720–1778), які поєднують історичну точність, художню закінченість та велич ідеї. Графічний твір виконують на папері/картоні графічними матеріалами, звертаючись до різних графічних технік (олівець, туш, сангіна, вугілля, крейда, інш.) за допомогою різноманітних художніх засобів моделювання (об'єм, пропорції, форма, композиція) та прийомів їхнього втілення (лінія, абрис, пляма, тональні та світлотіньові градації). До прикладу, лінія (від латинського – «нитка»), засіб виразності, що є межею між формою і площиною, функціонально організовує композицію [30, с. 92]. Художній рисунок передбачає майстерне володіння всіма засобами та прийомами, а також втілення у творі певного художнього образу. Якість рисунку визначають точність зображення, технічність виконання, змістовна значність. Так, наприклад, високотехнічні замальовки Леонарда да Вінчі з «Атлантичного кодексу», створені у схематичній манері, називають художніми як такі, що несуть у собі також значне інтелектуально-образне та емоційне навантаження.

Варто наголосити, що «архітектурна графіка» та «архітектурний рисунок» – не є синонімами, як не є ідентичними і поняття «рисунок» та «малюнок» [30, с. 88–101]. Вони несуть різне смислове навантаження, що підтверджують мовознавчі дослідження. Так, розгляд літературної пам'ятки X ст., автором якої називають болгарського письменника, послідовника місіонерів Кирила та Мефодія, чорнорізця Храбра, показали різницю понять «черти» та «різи» через «рез – рес – черта – рисунок» – у означенні лінії [30, с. 91; 23, с. 11, 31, 62; 27, с. 11]. Доведено, що слово «графіка», похідне з грецького *grapho* (пишу, рису), у послідовності розвитку «*grapho* – граф'я – ізограф – граф – графіка» значно давніше від терміну «рисунок» [23, с. 11, 31, 62]. Згадані у київському виданні «Лексикон славеноросский альбо имен толкование» (1627) письменника, типографа та гравера

Памви Беринди (1550/1570–1632) «начертаваю – рысую», дослідники пов'язують з Україною, де зафіксоване польською мовою «*rysunek*» називають першим слов'янським означенням даного виду мистецтва [27, с. 11]. Отже поняття архітектурної графіки включає також певний історичний ряд, впродовж якого воно сформувалося, пройшло етапи розвитку у певній динаміці та якостях змін, і в результаті отримало сучасну окреслену структуру та виразність як дисципліна.

Поняття «архітектурна графіка» застосовують з кінця XVIII – початку XIX ст.: воно з'явилося в архітектурних навчальних закладах, де, на відміну, від художніх академій, нариси, ескізи, рисунки, креслення об'єднали під відповідною назвою [4; 25, с. 128–134]. Для студентів-архітекторів, які навчалися за програмою технічної освіти в галузі інженерії та фортифікації, художньо-естетична сторона малюнку вважалася не обов'язковою. Ситуація змінилася з появою у XIX ст. художнього напряму освіти архітекторів, які не тільки мали знати креслення, а й образотворче мистецтво, зокрема, графіку. Не виключено, що творчий потенціал архітектурної графіки був усвідомлений як творча, мистецька діяльність ще й тому, що був відомий з давнини, на відміну від креслення, зразків якої історія архітектури не знає. Їх немає ні серед старожитностей Дворіччя, ні Древнього Єгипту, ні Греції, в той час, як книжкова та її інші види графіки представлені досить широко. Утім, наявними є креслення-схеми, пов'язані з будівництвом та архітектурою. Це, наприклад, схема підземної частини поховання фараона Априя (Хофра) XXVI династії, шлях якого закінчився 567 р. до н.е.; креслення архітектурних уламків на кам'яних поверхнях в античному комплексі в Дідімі із храмом бога Аполлона; в трудах римського архітектора та інженера Вітрувія (бл. 80–70 до н.е. – бл. 15 до н.е.) згадуються комплекси креслень античних зодчих, за

вказівками яких були створені великі моделі споруд. Відомий також план-схема Риму доби Септимія Севера (146–211) з контурами площ, вулиць, споруд, різьблені на мармуровій плиті «Forma Urbis Romae» (203–211). Прикріпленій на внутрішній стіні храму Миру (нині зовнішня стіна базилики Козьми й Даміана) шириною 18 м та висотою 13 м, він у масштабі 1:240 передавав розташування, абрис, назви храмів, громадських та житлових споруд центральної частини міста [16, с. 43]. В епоху середньовіччя такі архітектурні креслення відомі на плитах французьких соборів Ліможа, Нарбони, Клермона. Зображення споруд доби готики передають ілюстрації щоденника XIII в. французького архітектора з Пікардії Віллара де Оннекура (бл. 1195 – бл. 1266) [17, с. 245–248]. На 60 сторінках (14 × 22 см), яких початково було більше, Віллар де Оннекур зафіксував зразки вікон, стовпів-опор, кам'яних профілів, проекти та плани. В альбомі є замальовки башт собору Нотр Дам у місті Лан, бічної стіни із вікнами Реймського собору, вікна-«рози» знаменитих соборів у Шартрі й Лозанні, інш. Архітектурна графіка Віллара де Оннекура близька сучасній *технічній ілюстрації*, яка з документальною точністю відображає об'єкт, указаний автором у тексті. Водночас, той факт, що Віллар де Оннекур створював свої малюнки на основі *ескізу* – спрощеного креслення «від руки» для тимчасового користування, без застосування креслярських інструментів, без масштабу, але з дотриманням пропорцій між частинами зображеного зразка та деталізацією даних об'єкту, показує фазу спільного розвитку креслення та художнього рисунку. В образотворчому мистецтві *ескіз* (французькою *esquisse*, через польське *szkic* та німецьке *Skizze*) – це підготовчий нарис, що фіксує задум художнього витвору чи окремої його частини в найхарактерніших рисах. В живописі – це вільно виконаний лінійний малюнок, який дозволяє художнику

критично оглянути задум і допрацювати кожен елемент до бажаного результату. Ескізи Леонарда да Вінчі, Едгара Дега, Олександра Іванова стали самостійними об'єктами мистецтва. Серед ескізів Леонардо да Вінчі (1452–1519 гг.) були такі, що прямо стосувалися розробки інженерно-архітектурних ідей. Наприклад, проєкт 1483–1485 рр., створений після епідемії чуми в Мілані як план нового міста. Він поєднує креслярські рисунки, інженерний розрахунок та ескізну живописність [29, с. 49]. Відтак, архітектурні ескізи стали прототипами узагальнених графічних схем, в тому числі і креслень, які виконувалися за допомогою циркулів, лінійок, косинців, мірних стрічок – примітивних рулеток, наборів креслярських пер різної величини з оперення горобців, гусаків, орлів. Матеріалом для креслень слугували пергамент (тонка шкіра) та папір. Розповсюдження останнього в XV в. спричинило розквіт рисунку.

Отриманий на межі XV ст. якісний архітектурний рисунок-креслення, став приводом для перегляду системи зображень. Вона збагатилася малюнком будівництва в об'ємних схематичних зображеннях видів, які навчилися зменшувати за допомогою масштабної лінійки, та об'єктами, які створювали завдяки використанню мір довжини. В «Трактаті про архітектуру» (Trattato di architectura) 1465 р., його автор теоретик Антоніо Аверліно (Філарете) створив образ ідеального вимишеного міста Сфорцинда. Роздумуючи у діалогічній формі про його влаштування, А. Аверліно накреслив його уявний план: центр, оточений кріпосною стіною у вигляді восьмикутної зірки, проспекти, що виходили із центральної площі з собором, канали, які зв'язувало місто зі світом тощо [29]. Примітно, що тогочасні зображення архітектури також тяжіли до жанру ведуги, якому віддали належне, наприклад, А. Дюрер та Ж.Б. Кольбер, наблизивши, з одного боку,

появу нових художніх форм, з іншого – появу нових правил архітектурної графіки як системи умовних засобів показу реальних будівель. В цілому, тенденцією часу стало зображення міст та місцин в «новому стилі», де середньовічна декоративність, чиста кольорова гама та геометрія форм об'єднувалися із ортогональним проєктуванням. Такі зображення поширилися завдяки друкованим виданням, де найзначнішим стало оприлюднення твору А. Палладіо «Чотири книги про архітектуру» (1570) [29]. Від XVI в. становлення архітектурної графіки полягало у кресленні плану споруди та її елементів у зменшеному розмірі на папері, до якого додавався архітектурний рисунок. Вдосконаленню методики креслення споруджень в ортогональній проєкції і перспективі приділили увагу Леон Баттіста Альберті, П'єрро делла Франческо, Леонардо да Вінчі, Альбрехт Дюрер, Гвідо Убальді, які зробили креслення лаконічним і точним, ввели до складу проєкту генеральний план, обов'язкові ортогональні зображення, розрізи споруд, архітектурні деталі [4; 25, с. 128–134]. Спираючись на геометрію, архітектурна графіка звернулася до перспективи, яка до того застосовувалася лише у живописі [4]. Змістовну виразність архітектурної графіки також посилили провідні художні стилі Нового часу – ман'єризм, бароко, класицизм, вплинувши на вироблення узагальнених специфічних рис архітектурної графіки. З XIX ст. його виразність укріпилася використанням технік лінійної графіки с заливкою, штрихуванням та узвичаєнням в практиці креслярських інструментів – подвоєних рейсфедерів, витягнутих циркулів, інш.

Альтернативу технічним пропозиціям паралельно вносили художні академії – Флорентійська (XV ст.), Римська академія Святого Луки (1562), Паризька (1648), Петербурзька (1757), у яких для архітектурного рисунку використовували технічні прийоми тушевої відмивки,

лінійного та штрихового малюнку пером, свинцевим олівцем, інші техніки, інтерпретовані як художні засоби [5]. Відповідні риси демонструють роботи випускників академії від середини XIX ст. і до початку XX ст., в числі яких були нині знамениті представники доби модерну – К. Тон, Г. Шервуд, В. Валькот, С. Малютин, Р. Клейн, А. Щусев, Ф. Шехтель, Л. Кекушев, И. Кузнецов, яким належать стильні, виразні зразки архітектурної графіки. Аналогічні тенденції демонстрували провідні архітектори європейських країн, наприклад, А. Вагнер, А. Лоос, які органічно поєднували різні види пластичних мистецтв в єдиному архітектурному творі, презентуючи його художні достоїнства саме у графічному поданні [8].

Перегляд архітектурної графіки в бік образотворчої мови у XIX ст. підготували та обумовили також наукові відкриття: математичні, що стосувалися розрахунків в системі координат Р. Декарта (1596–1650) і позначилися ще у творчості Г. Гварині (1624–1683), А. Поццо (1642–1709), зображення на площині за допомогою проєкції, які стали інструментом для Дж.Б. Піранезі (1720–1778), Б.А. Віттоне (1702–1770), К.-Н. Леду (1736–1806), збагативши художнє мислення як художників, так і архітекторів [4; 25, с. 128–134]. На XIX ст. нові наукові відкриття в академічному середовищі спливали на становлення та розгалуження системи жанрів. Наприкінці XIX ст. сформувався жанр архітектурної фантазії, ранні форми якого вбачають у творчості зачинателів нової європейської архітектури Філіппо Брунеллескі (1377–1446) та Леона Батіста Альберті (1404–1472), ідеї яких у XVII ст. підхопив віденський архітектор Бернхард Фішер (1656–1723), а в XVIII ст. – римський архітектор Джованні Батиста Піранезі (1720–1778) [4; 25, с. 128–134]. Вони залишилися актуальними і в XX ст., наприклад, у творчості М.К. Ешера (1898–1972).

У першій чверті ХХ ст. піднесення архітектурної графіки обумовила поява архітектурних і дизайнерських шкіл. Новаторські ідеї, унікальна методологія, продуктивні методики викладання в школі Баухауз (1919) в Німеччині та ВХУТЕМАСу в Радянському Союзі (1920) надавали архітектурній графіці першочергового значення в області містобудівництва й дизайну [12, с. 87–92]. Педагоги і майстри цих шкіл – В. Гропіус, Х. Майер, М. Надь, Й. Альберте, Н. Ладовський, І. Голосов, І. Леонідов, В. Веснін, А. Веснін, М. Гінзбург, К. Мельников, В. Кандинський оновили підходи до архітектурної графіки та збільшили сферу її застосування. Новим ресурсом архітектурної графіки стали фіксація об'єктів з висоти пташиного лету, урізноманітнення точок огляду та видів зображень, розмаїття перспективних ракурсів; по новому були задіяні лаконічна, чітка штрихувальна та лінійна графіка, колаж, аерограф, темпера, гуаш та інші матеріали [5]. Використання з 10–20-х рр. ХХ ст. революційних методів роботи з формою, характерних для кубофутуризму, супрематизму, конструктивізму, суттєво збагатили архітектурну графіку в напрямку авангарду. Радянський архітектор Іван Леонідов винайшов графічну концепцію переходу від лаконізму «архітектурного супрематизму» засобів виразності до їх багатомірного архітектурно-художнього синтезу, досягнувши у своїй творчості кольорової та просторової «поліфонії» [8]. У проєктній графіці Леонідова поєднувалися «живі» експромти-малюнки олівцем із зразками кресленої графіки, елементи рисунку та живопису, аплікація, проєкти-картини, виконані в давньоруській «іконописній» техніці та багато іншого. Поряд з традиційним білим тлом, він для проєкцій використовував чорний, чим досягнув небувалої образної глибини. Цю творчу манеру високо оцінив французький архітектор, основоположник «нового пластицизму» Ле Корбюз'є, який на зустрічі

з московськими архітекторами порівняв художнє чуття І. Леонідова з «абсолютним музичним слухом» [13]: авторський стиль Леонідова відрізняло новаторство.

Під *авторським стилем* йдеться про певну спільність індивідуальних рис художнього твору, які роблять об'єкт унікальним і неповторним внаслідок несвідомих, часто поза волею автора, рухів пензля, олівця, різця, що видають емоційний стан, душевний настрій, технічні та особисті якості митця, його індивідуальний почерк. В наш час зразки авторського стилю демонструють графічні проєкти іспанця С. Калатрави, яким притаманне відтворення пластики у вигляді характерних органічних аналогій; американців С. Холла, архітектурні композиції якого виконані методом «акварелі» і світло-просторових побудовань, та Е.О. Мооса, рисунки якого «пронизують» формоутворюючі імпульси; проєкти британця В.А. Олсопа, створені як ігрові презентації; архітектурна графіка португальця А. Сиза Вієйру, відмінна вишуканим мінімалізмом; сповнені емоційності графічні образи італійця М. Фуксаса. Про авторську манеру варто також говорити в контексті ескізної практики архітекторів ХХ ст., адже сучасний ескіз, безумовно, досяг рівня самостійного витвору. Урізноманітнений, на кшталт мистецького, метафорами, асоціаціями, концептуальними задумами архітектурний ескіз набув художніх якостей, що дозволяють його вивести на рівень теоретично-інтелектуального моделювання об'єкта. Це, наприклад, аналітичний архітектурний рисунок Г. Мейера; таблиці авторських класифікацій М. Фуксаса; графічні діаграми смислових і морфологічних проєктних об'ємно-просторових послідовних трансформацій П. Ейзенмана, доповнені макетуванням.

Висновки. Аналіз термінології архітектурної графіки дає уявлення про даний предмет дослідження як комплексне

явище, складовими якого є інженерія, будівництво, архітектура, мистецтво. Невід'ємною частиною останнього є графіка, що вимагає формувати окремий аспект термінологічно-понятійного апарату – одного з провідних завдань наукової теорії та практики. Архітектурна графіка утілює уявлення про всі типи технічних і художніх зображень, про різні рівні комунікативної складності сприйняття та закладеної у них інформації (К. Кудряшов), включно із архітектурним рисунком, що належать до технічних, підсобних проєктних замальовок, ескізів прикладного призначення, ресурсу, що має визначення як «рисунок архітектора» (К. Зайцев, Л. Зорин). Окрему сферу складає мистецький аспект даної практики, що потребує мистецтвознавчого вивчення питання, зокрема, компаративних характеристик зразків креслення та рисунку, історичного та авторського стилю, архітектурного та неархітектурного ескізу тощо. Попри перехід архітектурних форм на комп'ютерну графіку, що відбувається у наш час, цінність ескізного проєкту залишається високою. Якщо робоче креслення є необхідним для передачі інформації, то

ескізний проєкт, поряд з інформативністю, тяжіє до характеристик витвору мистецтва. Поєднання традицій та новацій в архітектурній графіці є «сплавом» ідеї з формою. Зникнення відчуття художності в архітектурі має наслідком втрату в ній і мистецтва.

Художню виразність архітектурної графіки суттєво визначає авторський стиль, характерний для творчої індивідуальності в будь-якій ділянці мистецького процесу. Саме тому, функція архітектурної графіки – візуалізація проєкту, є не лише інженерним завданням, засобом відображення творчих ідей архітектора, що визначає, виявляє, коректує напрям професійних пошуків. а й різновидом образотворчого мистецтва. Залишаючись у сфері професійної комунікації та контролю за проєктною роботою; конструктивного й об'ємно-просторового аналізу об'єкта; композиційного та образно-художнього аналізу об'єкта створення синтезу мистецтв; зв'язку з суміжними областями художньої діяльності, архітектурна графіка унаочнює багатогранність можливостей і перспектив творчості архітектора-художника та архітектора-дизайнера.

Література

1. Барщ А. наброски и зарисовки. М.: Искусство, 1970. URL: <https://obuchalka.org/2016122892356/nabroski-i-zarisovki-uchebnoe-posobie-barsch-a-1970.html>.
2. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты. М.: Просвещение, 1981. 192 с.
3. Бородаев Д. В. Общность традиций оформления текста в печатных изданиях и интернет-публикациях. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Х.: ХДАДМ, 2004. № 4. С. 55–67.
4. Бугаева Н. И. Формирование архитектурной графики как основы художественной проектной деятельности. URL: http://elar.ufrfu.ru/bitstream/10995/32813/1/sgtopv_2015_04.pdf.
5. Виды архитектурной графики. URL: <https://poznayka.org/s14337t1.html>.
6. Генералова Е. М. Основы профессиональных коммуникаций. Графические средства: учебно-методическое пособие. Самара: СГАСУ, 2014. 112 с.
7. Гозак А. П. Иван Леонидов. М.: Жираф, 2002. 240 с.
8. Дудцев М. В. Авторский эскиз современного архитектора. Academia. Архитектура и строительство. 2011. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/avtorskiy-eskiz-kak-yazyk-sovremennogo-arhitekтора/viewer>.
9. Ермаков А. В. Архитектурная графика ландшафтного проектирования: учебное пособие для вузов. М.: Издательство Московского государственного ун-та леса, 2004. 134 с.
10. Зайцев К. Г. Графика и архитектурное творчество. М.: Стройиздат, 1979. 160 с.
11. Зорин Л. Н. Графика как инструмент развития композиционного мышления архитектора: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата архитектуры. Спец. 18.00.01 –

Теория и история архитектуры, реставрация памятников архитектуры. Москва, 1990. 24 с. URL: <https://www.disserscat.com/content/grafika-kak-instrument-razvitiya-kompozitsionnogo-myshleniya-arkhitekтора/read>.

12. Койнова Н. В. Роль ВХУТЕМАСа и Баухауза в становлении образования в области промышленного дизайна. *Академический вестник УралНИИПроект РААСН*. 2011. 1. С. 87–92.

13. Лежава И. Вспомнить всё. О влиянии русской архитектуры на мировую. URL: <https://ilya-lezhava.livejournal.com/4172.html>.

14. Максимов О. Г. Рисунок в профессии архитектора. М.: Стройиздат, 1999. 416 с.

15. Михайлов Б. П. Леонардо да Винчи архитектор. М.: Государственное издательство по строительству и архитектуре, 1952. 80 с.

16. Моатти К. Античный Рим. Балашиха: Астрель, 2001. 208 с.

17. Оннекур Виллар де. *Мастера искусства об искусстве*. М.: Искусство, 1965. Т. 1. 268 с.

18. Палладио А. Четыре книги об архитектуре. М.: Архитектура-С, 2006. URL: <http://science.totalarch.com/book/4604.rar>.

19. Петришин Г. П., Обідняк М. М. Архитектурна графіка: навч. посібник. Л.: ПАСТ-7, 2009. 272 с.

20. Клименюк Т. М., Консулова Н. А., Бевз М. В., Ковальчук Х. І. Проектна графіка: навч. посібник. Львів: Видавництво Національний університет «Львівська політехніка», 2009. 220 с.

21. Ростовцев Н. Н. История методов обучения рисованию: Зарубежная школа рисунка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. М.: Просвещение, 1981. 192 с.

22. Сиверс М. Графика в архитектуре. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spdr_2008_5_19.pdf.

23. Сидоров А. А. Рисунки старых русских мастеров. М.: Издательство АН СССР, 1956. URL: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/S/SIDOROV_Aleksey_Alekseevich/Sidorov_A.A.html.

24. Старкова Л. Ю. Феномен архитектурной «ручной» графики: анахронизм, роскошь или необходимость? URL: http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz14_pril/10/template_article-ar=K01-20-k15.htm.

25. Стройк Д. Я. Краткий очерк истории математики. М.: Наука, 1990. 252 с.

26. Сафронова О. О. Сучасні технології дизайн-діяльності: навчальний посібник. К.: КНУТД, 2019. 208 с.

27. Українсько-російський словник. Укладачі В. С. Ільїн, К. П. Дорошенко, С. П. Левченко, Л. С. Паламарчук, М. М. Пилинський, Л. Г. Скрипник, К. К. Цілуйко, Л. А. Юрчук. К.: Головна ред. Української радянської енциклопедії, 1977. 487 с.

28. Фаворский В. А. Об искусстве, о книге, о гравюре. М.: Книга, 1986. 236 с.

29. Филарете (Антонио Аверлино). *Трактат об архитектуре*. М.: «Русский университет», 1999. 448 с.

30. Черкесова І. Г. Що називається «рисунком», а що «малюнком»? (до питання термінології та її використання у наукових та методичних матеріалах). *Парадигма пізнання: Гуманітарні питання*. 2015. № 7 (10). 92 с. URL: <https://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/642>.

31. Чинь Франсис Д.К. Архитектурная графика (пер. с англ.). М.: АСТ: Астрель, 2007. 215 с.

References

1. Barshch, A. (1970). *Nabroski i zarisovki*. Moscow: Iskusstvo. URL: <https://obuchalka.org/2016122892356/nabroski-i-zarisovki-uchebnoe-posobie-barsch-a-1970.html> [in Russian].

2. Beda, G. V. (1981). *Osnovy izobrazitel'noj gramoty*. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].

3. Borodajev, D. V. (2004). Obshnost tradicij oformlenija teksta v pechatnyh izdanijach i internet-publikacijach. *Visnik Charkivskoi derzhavnoi akademii dezainu i mystectv*. 4. 55–67 [in Ukrainian].

4. Bugaeva, N. I. (2004). Formirovanie arhitekturnoj grafiki kak osnovy hudozhestvennoj proektnoj deyatel'nosti. URL: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/32813/1/sgtopv_2015_04.pdf (Last accesses 25 December 2021)

5. Vidy arhitekturnoj grafiki. URL: <https://poznayka.org/s14337t1.html> (Last accesses 23 December 2021) [in Russian]

6. Generalova, E. M. (2014). *Osnovy professional'nyh kommunikacij. Graficheskie sredstva: uchebno-metodicheskoe posobie*. Samara: SGASU [in Russian].

7. Gozak, A. P. (2002). Ivan Leonidov. Moscow: Zhiraf [in Russian].
8. Dudcev, M. V. (2011). Avtorskiy eskiz sovremennogo arhitekтора. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/avtorskiy-eskiz-kak-yazyk-sovremennogo-arhitekтора/viewer> (Last accesses 23 December 2021)
9. Ermakov, A. V. (2004). Arhitekturnaya grafika landshaftnogo proektirovaniya: ucheb. posobie dlya vuzov. Moscow: Izd-vo Mosk. gos. un-ta lesa [in Russian].
10. Zajcev, K. G. (1979). Grafika i arhitekturnoe tvorchestvo. Moscow: Strojizdat [in Russian].
11. Zorin, L. N. (1990). Grafika kak instrument razvitiya kompozicionogo myshleniya arhitekтора. 18.00.01 – teoriya i istoriya arhitekтуры, restavraciipamyatnikov arhitekтуры.dissertacii na soiskanie uchenoj stepeni kandidata arhitekтуры. Moskovskij ordena Trudovogo Krasnogo Znameni, arhitekturnyj institut. Moscow [in Russian].
12. Kojnova, N. V. (2011). Rol' VHUTEMASa i Bauhauza v stanovlenii obrazovaniya v oblasti promyshlennogo dizajna. *Akademicheskij vestnik. UralNIIProekt RAASN*. 1 [in Russian].
13. Lezhava, I. Vspomnit' vsyo. O vliyanii ruskoj arhitekтуры na mirovuyu. URL: <https://ilya-lezhava.livejournal.com/4172.html> (Last accesses 20 December 2021).
14. Maksimov, O. G. (1999). Risunok v professii arhitekтора. Moscow: Strojizdat [in Russian].
15. Mihajlov, B. P. (1952). Leonardo da Vinchi arhitekтор. Moscow: Gosudarstvennoe izdatatel'stvo po stroitel'stvu i arhitekture [in Russian].
16. Moatti, K. (2001). Antichnyj Rim. Balashiha: Astrel [in Russian].
17. Onnekur Villar de (1965). Mastera iskusstva ob iskusstve. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
18. Palladio, A. (2006). Chetyre knigi ob arhitekture. Moscow: Arhitektura-S. URL: <http://science.totalarch.com/book/4604.rar> (Last accesses 23 December 2021).
19. Petrishin, G. P., Obidnyak, M. M. (2009). Arhitekturna grafika: navch.posib. Lviv: RAST-7 [in Ukrainian].
20. Klimenyuk, T. M., Konsulova, N. A., Bezv, M. V., Koval'chuk, H. I. (2009). Proektna grafika: navch. Posibnik. Lviv: Vidavnictvo Nacional'nij universitet «Lvivska politehnika»[in Ukrainian].
21. Rostovcev, N. N. (1981). Istoriya metodov obucheniya risovaniyu: Zarubezh. Shkola risunka. Ucheb. posobie dlya studentov ped. in-tov. Moscow: Prosveshchenie [in Russian].
22. Sivers, M. Grafika v arhitekture. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spdr_2008_5_19.pdf (Last accesses 23 December 2021).
23. Sidorov, A. A. (1956). Risunki staryh russkih masterov. Moscow: Izdatel'stvo AN SSSR. URL: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/S/SIDOROV_Aleksey_Alekseevich/Sidorov_A.A.html (Last accesses 24 December 2021).
24. Starkova, L. Y. Fenomen arhitekturnoj «ruchnoj» grafiki: anahronizm, roskosh' ili neobhodimost'? URL: http://book.uraic.ru/project/conf/txt/005/archvuz14_pril/10/template_article-ar=K01-20-k15.htm (Last accesses 23 December 2021).
25. Strojck, D. Ya. (1990). Kratkij ocherk istorii matematiki. Moscow: Nauka [in Russian].
26. Safronova, O. O. (2018). Suchasni tehnologii design-dijalnosti: navchalniy posibnik. Kiyv: KNUTD [in Ukrainian].
27. Ukrainsko-rosijskij slovník (1977). Ukladachi V. S. Il'in, K. P. Doroshenko, S. P. Levchenko, L. S. Palamarchuk, M. M. Pilins'kij, L. G. Skripnik, K. K. Cilujko, L. A. Yurchuk. Kyiv: Golovna red. Ukraïnskoï radyanskoï enciklopedii.
28. Favorskij, V. A. (1986). Ob iskusstve, o knige, o gravyure. Moscow: Kniga [in Russian].
29. Filarete (Antonio Averlino). (1999). Traktat ob arhitekture. Moscow: «Russkij universitet» [in Russian].
30. Cherkesova, I. G. (2015). Shcho nazivaetsya «risunkom», a shcho «malyunkom»? (do pitannya terminologii ta ii vikoristannya u naukovih ta metodichnih materialah). *Paradigma piznannya: Gumanitarni pitannya*. № 7 (10). URL: <https://naukajournal.org/index.php/Paradigm/article/view/642> (Last accesses 23 December 2021).
31. Chin, Frensis, D.K. (2007). Arhitekturnaya grafika. Moscow: AST: Astrel [in Russian].

THE BASIC TERMS OF ARCHITECTURAL GRAPHICS: ARTISTIC ASPECT¹MIKHAYLOVA R. D., ²PEREPELTSIA O. V.¹*Kyiv National University of Technologies and Design*²*Odessa State University of Construction and Architecture*

The purpose of the article is to study the art history terminology of architectural graphics as a full-fledged part of the multifaceted phenomenon of graphic culture, where the conceptual and terminological apparatus of architectural graphics is considered in the context of the artistic value of graphic works as the result of a historically objective specific type of creative activity of an architect-artist and architect-designer.

Methodology. This study includes general scientific methods – empirical (observation and description), theoretical (analysis and synthesis, abstraction and generalization, induction and deduction), art history, historical-evolutionary, comparative, systemic, functional analysis, as well as summation and explanation.

Results. The concept of a range of basic terms in architectural graphics is formed on a historical and evolutionary basis, which explains their dual nature, due to the historical conditions of the development of this practice – engineering and construction (technical) and artistic (figurative). To understand the essence of the main terms, including the concept of "architectural graphics", the work includes a historical and historical excursion, which forms an idea of its appearance, formation, theoretical and semantic content at different historical stages. A modern model of the relationship between the technical and artistic foundations of architectural graphics is proposed, a range of basic terms of architectural graphics is highlighted and their content is revealed from the point of view of art history, their explanation and formulation are given.

ОСНОВНЫЕ ТЕРМИНЫ АРХИТЕКТУРНОЙ ГРАФИКИ: ИСКУССТВОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ¹МИХАЙЛОВА Р. Д., ²ПЕРЕПЕЛИЦА О. В.¹*Киевський національний університет технологій і дизайну*²*Одеська державна академія будівництва і архітектури*

Целью статьи является исследование искусствоведческой терминологии архитектурной графики как полноценной части многогранного явления графической культуры, где понятийно-терминологический аппарат архитектурной графики рассмотрен в контексте художественной ценности произведений графики как результата исторически-объективного конкретного специфического вида творческой деятельности архитектора-художника и архитектора-дизайнера.

Методология. Исследование включает общие научные методы – эмпирический (наблюдение и описание), теоретический (анализ и синтез, абстрагирование и обобщение, индукция и дедукция), искусствоведческий, историко-эволюционный, сравнительный, системный, функциональный анализ, а также суммирование и пояснение.

Результаты. Представление о круге основных терминов архитектурной графики сформировано на историко-эволюционной почве, что поясняет их двойственную, в силу исторических условий развития данной практики, природу – инженерно-строительную (техническую) и художественную (образную). Для понимания сути основных терминов, в том числе, понятия «архитектурная графика», в работе осуществлен историко-искусствоведческий экскурс, который формирует представление о его появлении, становлении, теоретически-смысловом наполнении на разных исторических этапах. Предложена современная модель соотношений технических и художественных основ архитектурной графики, выделен круг основных терминов архитектурной графики и выявлено их содержание с точки зрения искусствоведения, даны их объяснение и формулировки.

Научная новизна работы состоит в обращении

The scientific novelty of the work lies in the appeal in the study of architectural graphics to the artistic and visual aspects, in identifying certain contradictions in the interpretation of the meaning of the main terms of architectural graphics in the context of oppositions of architectural and construction, engineering and technical and art history approaches.

Practical significance. Scientific comprehension of the basic concepts of architectural graphics, which is a toolkit of project practice, is essential for the practical creative activity of modern architects and designers.

Key words: *conceptual and terminological system; artistic and material culture; fine arts; graphic culture; architecture; design.*

в исследовании архитектурной графики к художественно-изобразительным аспектам, в выявлении определенных противоречий в трактовке значения основных терминов архитектурной графики в контексте противопоставлений архитектурно-строительных, инженерно-технических и искусствоведческих подходов.

Практическое значение. Научное осмысление основных понятий архитектурной графики, которое является инструментарием проектной практики, имеет существенное значение для практической творческой деятельности современных архитекторов и дизайнеров.

Ключевые слова: *понятийно-терминологическая система; художественная и материальная культура; изобразительное искусство; графическая культура; архитектура; дизайн.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО
АВТОРІВ:

Михайлова Рада Дмитрівна, д-р мист., професор, професор кафедри дизайну інтер'єру і меблів, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-7264-0205, **e-mail:** radami1818@gmail.com

Перепелиця Оксана Володимирівна, канд. пед. наук, доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки, Одеська державна академія будівництва і архітектури, ORCID 0000-0001-7776-0516, **e-mail:** oksamut06@gmail.com

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2021.4.9>

Цитування за ДСТУ: Михайлова Р. Д., Перепелиця О. В. Основні терміни архітектурної графіки: мистецтвознавчий аспект. *Art and design*. 2021. №4(16). С. 95–106.

Citation APA: Михайлова, Р. Д., Перепелиця, О. В. (2021) Основні терміни архітектурної графіки: мистецтвознавчий аспект. *Art and design*. 2021. №4(16). 95–106.